

3. *Directive 2002/21 / EC of the European Parliament and of the Council of 7 March 2002 on a common legal framework for electronic communications networks and services (Framework Directive) [Dyrektyva 2002/21/YES Yevropeyskoho parlamentu ta rady vid 7 bereznya 2002 roku pro spilni pravovi ramky dlya elektronnykh komunikatsiynykh merezh ta posluh (Ramkova Dyrektyva)].* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-02.

4. Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Law of Ukraine "About telecommunications". Web. 15 Aug. 2019. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/95-%D0%B2%D1%80/stru>>.

5. Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Law of Ukraine "On protection from unfair competition". Web. 15 Aug. 2019. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>>.

6. Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Law of Ukraine "About natural monopolies". Web. 15 Aug. 2019. <<https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ukrajiny-zakony/zakon-ukrajini-pro-prirodni-monopoliji.html>>.

7. *Telecommunications market regulation: problems and solutions [Regulirovaniye rynku telekommunikatsiy: problemy i resheniya]*. Web. 15 Aug. 2019. <<http://www.connect.ruarticle.aspx?id=7136>>.

8. Fedulova, L. *Theory and practice of forming innovative strategies of corporate structures [Teoriya i praktyka formuvannya innovatsiynykh stratehiy korporativnykh struktur]*. Khmelnytsky: KhNU, 2009. Print.

DOI: 10.5281/zenodo.3532929

УДК 35.078.7

*Слізаров О. В., к.т.н., доц., НУЦЗУ, м. Харків,
Радченко О. В., д.держ.упр., проф., заслужений працівник освіти
України, НАДПСУ ім. Б. Хмельницького, м. Київ*

Elizarov O., PhD in Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Organization and Technical Support of Emergency and Rescue Works, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,

Radchenko O., Doctor in Public Administration, Honored Education Worker, Chief Research Fellow, National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Kyiv

**СОЦІАЛЬНА Й ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ:
СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ДОКТРИНАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ**

SOCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE: STRATEGIC PRIORITIES AND DOCTRINAL PROVISIONS

Проаналізовано засади державного управління соціальною й економічною безпекою України. Обґрунтовано її стратегічні пріоритети та доктринальні положення.

Ключові слова: державне управління, соціальна й економічна безпека, стратегія, доктрина.

The principles of public administration of social and economic security of Ukraine are analyzed. Its strategic priorities and doctrinal provisions are substantiated.

Keywords: public administration, social and economic security, strategy, doctrine.

Постановка проблеми. Щодо актуальності теми, то в сучасних умовах відновився інтерес в науці «Публічне управління й адміністрування» до проблем визначення та попередження ризиків і загроз соціально-економічної безпеки України, а також до їх джерел і наслідків. З метою унеможливлення трансформації цих ризиків у небезпеки соціально-економічній безпеці, що можуть привести до суспільно-політичних конфліктів, кризових явищ і процесів в державі та регіонах, важливим є здійснення ефективного державного управління в цій сфері на стратегічних і концептуальних засадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню особливостей державного управління соціально-економічним розвитком і безпекою присвячені наукові роботи А. Дегтяра, С. Домбровської, О. Крюкова, С. Майстра, О. Пархоменко-Куцевіл, К. Петракової, О. Сидорчук, Г. Ситника, В. Скуратівського, В. Узунова, В. Юрчишина та ін. [1–4; 5–8].

Постановка завдання. Не применшуючи значної методологічної бази з питань формування державного управління у сфері соціальної й економічної безпеки, відзначимо, що в наукових дослідженнях не приділяється достатньої уваги питанням уніфікованого та вираженого функціонування механізмів державного управління соціально-економічною безпекою з позиції їх уніфікації. Усе це й визначає мету нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на загальні положення державного управління можна відзначити, що воно можливе за рахунок дієвого використання методів і засобів прогнозування, планування, стратегування тощо. У сучасних умовах їх використання поки що не можна назвати ефективним й адаптивними. Причинами цього є недостатнє врахування науково-методологічних підходів до формування засад державного управління соціально-економічною безпекою України, неефективність реалізації його організаційного механізму і недосконалість вітчизняної правової бази щодо діагностики та попередження загроз соціально-економічній безпеці України.

Узагальнюючи визначення поняття концепція та стратегія, можна зазначити, що вони являють собою загальний задум, через який визначається

стратегія та алгоритм дій щодо реформування, реалізації різнохарактерних планів, програм, проектів, а також формування системи поглядів на явища та процеси, що мають місце в природі і суспільстві [1; 2].

Варто відзначити, що в Україні Концепцію національної безпеки України або основи державної політики було прийнято в 1997 році. У цій Концепції (яка втратила чинність, але нової ще не прийнято) визначено було таке: об'єкти національної безпеки; ключові принципи забезпечення національної безпеки; інтереси України на національному рівні; загрози її національній безпеці; пріоритетні напрями державної політики у контексті забезпечення цієї безпеки, а також систему її забезпечення [5].

Погоджуючись з науковцями [2; 6], можемо зауважити, що концепції національної безпеки різних країн світу суттєво відрізняються. Так, у межах Концепції національної безпеки США затверджено єдину стратегію як у сфері національної безпеки, так і у сфері військової та зовнішньої політики (на найближче десятиріччя). Більше того, Концепції національної безпеки США зводиться до реалізації таких заходів: відновлення довіри до США; її захисту, а також американського способу життя; збереження миру через застосування сили; посилення ролі американських інституцій на світовій арені тощо [там само].

У ЄС безпосереднє право на соціальну безпеку громадян визначено в Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, Єдиному європейському акті тощо [там само]. При цьому в окремо взятих країнах-членах ЄС діють конкретні стратегії розвитку системи національної безпеки (наприклад, у Республіці Польща прийнята подібна стратегія на період до 2022 року) [1].

Погоджуючись з науковцями, відзначимо, що ці документи становлять своєрідний кодекс цінностей і правил [там само]. Його положення покликані гарантувати можливість щодо вільного переміщення людей, товарів, послуг і капіталу, поліпшення умов праці, соціальний захист, залучення інвалідів до суспільства і трудового життя тощо. Зважаючи на це можемо стверджувати, що положення європейських стратегій і американської концепції у сфері забезпечення системи безпеки є надзвичайно цінними для України з огляду на її прагнення інтеграції з ЄС і НАТО.

Ще одним правовим документом, який становить базис формування та зміцнення системи соціально-економічної безпеки, є доктрина. Як зазначають дослідники, вона становить сукупність поглядів (офіційно оформлених) щодо мети, функцій, принципів і методів, орієнтованих на підтримку належного функціонування тієї чи іншої сфери життєдіяльності, у т.ч. національної безпеки країни [2]. Крім того, доктрину розглядають як наукову чи філософську теорію, управлінський принцип політичного характеру [там само]. З огляду на це можна стверджувати, що доктрина – основа для розробки державної політики щодо визначеної сфери, спрямованої загалом на забезпечення національної безпеки країни. Відтак, доктрина має бути

спрямована на формування низки пропозицій щодо вдосконалення забезпечення з правової, методичної, науково-технічної та організаційної точки зору, а також формування цільових програм, орієнтованих на активізацію та підтримку процесів у сфері національної безпеки.

На жаль, в Україні поки що не сформована доктрина соціально-економічної безпеки, а діє лише військова доктрина [5]. Вона включає низку управлінських принципів і поглядів стосовно вирішення питань військово-політичного, військово-стратегічного, військово-економічного та військово-технічного характеру. Власне кажучи, як і Закон України «Про національну безпеку країни» [там само], аналізована доктрина визначає засади підтримки державної безпеки з військової точки зору. Отже, у сучасних умовах необхідна доктрина соціально-економічної безпеки України.

Слід підкреслити, що в Україні прийнята Стратегія нацбезпеки, але вона також не належним (безсистемним) чином визначає особливості забезпечення соціально-економічної безпеки. Стратегія має являти собою (у широкому значенні) узагальнений усебічний план із досягнення поставлених цілей з урахуванням перспективного комплексу заходів, орієнтованих на забезпечення соціально-економічного добробуту у довгостроковій перспективі [8]. Погоджуємося з ученими [там само], що стратегія забезпечення соціально-економічної безпеки повинна передбачати запровадження процесного й системного підходів, що виражаються у загальній концепції формування та впровадження комплексної системи безпеки країни.

Ураховуючи наведене, можемо наполягати на такому: у загальнодержавній стратегії забезпечення соціально-економічної безпеки повинні бути конкретизовані положення концепції, доктрини та стратегії національної безпеки, а також розвинуті її інтереси (з прийняттям до уваги інтересів соціально-економічного характеру). Отже, в Україні варто на основі доопрацювання Стратегія національної безпеки розробити та прийняти Стратегію забезпечення соціально-економічної безпеки. Допомогти у цьому може врахування положень, сформульованих в Указі Президента України «Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки» [5]. Безперечно, цей правовий документ уже не є чинним, але має наукову цінність з огляду на системно відображені в ньому напрями забезпечення соціальної й економічної безпеки, а саме: 1) стратегія економічної безпеки держави; 2) ключові загрози економічній безпеці України; 3) цілі та завдання підвищення рівня економічної безпеки тощо. Більше того, даний Указ Президента був розроблений на основі Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV [там само]. У цьому Законі було закладено принцип урахування загально світового тренду щодо формування (розбудови) постмодерного суспільства. На жаль, Закон України «Про національну безпеку України» (2018 року) [там само] не ураховує даного тренду та принципів, які становлять його підґрунтя.

Варто зазначити, що вітчизняне законодавство у сфері національної безпеки України дає таку характеристику поняття «національна безпека» – захищеність інтересів, що є життєво важливими для громадянина, людини суспільства і держави загалом [5]. Така «захищеність» інтересів покликана забезпечувати стабільний соціальний розвиток, своєчасне виявлення фактичних і потенційних загроз інтересам (держави, суспільства й особистості), а також забезпечувати запобігання та нейтралізацію цих загроз. Це необхідне з метою унеможливлення формування стійких негативних тенденцій у площині національної безпеки, що охоплює гарантування, реалізацію, охорону й захист інтересів у таких сферах:

- оборонній;
- міграційній;
- сфері охорони здоров'я;
- освітній і науковій;
- інноваційній та інвестиційній;
- культурній;
- інформаційній;
- соціального забезпечення;
- житлово-комунальній;
- фінансово-економічній;
- майновій;
- бюджетно-податковій і митній;
- підприємницькій і торгівельній;
- банківській;
- промисловій та виробничій;
- транспортній та інфраструктурній;
- енергетичній;
- природо-ресурсній та охоронній;
- екологічній тощо [3; 4; 6; 8].

Очевидно, що всі вищевказані напрямки забезпечення національної безпеки залежно від інтересів держави, суспільства й особистості так чи інакше стосуються соціальної й економічної безпеки. У цьому контексті слід також звернути увагу на Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 26.05.2015 № 287/2015 [5].

В аналізованій Стратегії окреслено таке: 1) місце України у світі; 2) ключові принципи забезпечення національної єдності та захищеності особистих суспільних і державних життєво важливих інтересів від загроз зовнішнього та внутрішнього походження; 3) стратегічні цілі, завдання та пріоритети політики національної безпеки; 4) механізми впровадження державної політики національної безпеки [5].

Загалом у Стратегії національної безпеки України визначено такі загрози: зовнішня агресія; неефективність системи забезпечення національної

безпеки й оборони; корупція та неефективна система державного управління; економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення; загрози енергетичній, інформаційній, екологічній і кібербезпеці, а також безпеці критичної інфраструктури [там само]. На перший погляд визначення цих загроз національній безпеці відповідає вищевикремленим напрямкам її забезпечення. Разом із тим, уточнення потребують заходи щодо досягнення оптимального стану такої безпеки. Наразі у Стратегії пропонуються упровадження таких заходів:

- забезпечення захисту економічної конкуренції;
- оптимізація податкової системи;
- забезпечення сприятливого клімату для розвитку бізнесу й прискореного розвитку інновацій;
- оптимальне застосування механізму спеціальних санкцій обмежувального характеру в економіці;
- формування сприятливих умов для залучення інвестиційного капіталу до транспортного й енергетичного секторів;
- забезпечення готовності економіки до можливої збройної агресії;
- розвиток оборонно-промислового комплексу як одного з найпотужніших економічних секторів, що відіграє провідну роль у прискоренні інноваційної економічної модернізації;
- підвищення гнучкості та стійкості вітчизняної економіки до негативних впливів ззовні;
- стабілізація функціонування банківської системи;
- протидія процесам тінізації економіки та злочинності в економічному секторі [там само].

Отже, якщо підвести підсумок оцінці особливостей наукового та правового визначення засад із забезпечення соціально-економічної безпеки України, то варто вказати на таке: на сучасному етапі державно-правовий механізм забезпечення цієї безпеки потребує суттєвого доопрацювання. Це зумовлено тим, що існує значна кількість лакун (протиріч і прогалів) у нормативно-правових актів у зазначеній сфері, які регулюють окремі аспекти соціальної та економічної безпеки. Власне кажучи, не розроблений і не прийнятий спеціальний закон, покликаний визначити норми діяльності органів державної влади в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки. Крім того, чинне законодавство у цій сфері подекуди не враховує загально світові тренди, а також робить акцент на вирішенні, насамперед, проблемних питань військового характеру у контексті забезпечення системи безпеки. І на останок чинне безпекове законодавство у необхідній мірі не гармонізоване з відповідними міжнародними, зокрема, європейськими документами та стандартами.

Висновки. Отже, під час дослідження стратегічних пріоритетів і доктринальних положень у сфері забезпечення соціально-економічної безпеки України визначено, що потребує вдосконалення відповідне її правове

підгрунтя. Воно передбачає врахування положень фундаментальної науки, зокрема застосування процесного та системного підходів. В їх межах обґрунтована необхідність прийняття спеціального законодавства та стратегії забезпечення соціально-економічної безпеки України. Дана стратегія має окреслити відповідні стратегічні орієнтири її гарантування та зміцнення у довгостроковій перспективі (тобто на наступні 10–15 років, на зразок Стратегії, прийнятої у Республіці Польща).

Оновлене законодавство й нова Стратегія забезпечення соціально-економічної безпеки України повинні враховувати наявні тенденції соціально-економічного розвитку держави, а також забезпечувати стійке формування та використання позитивних тенденцій у цій сфері.

Уважаємо, що в Стратегії забезпечення соціально-економічної безпеки може бути визначено декілька варіантів (прогнозів) її формування та підтримки – позитивний, негативний і форс-мажорний. Ці прогнози повинні підлягати коригуванню в залежності від зміни умов і факторів. Відзначимо, що перевагою багатоваріантності прогнозів є можливість застосування вибору різнохарактерних заходів у залежності від поточних умов замість термінового застосування оперативних (крапкових) рішень. Зважаючи на це, Стратегія у сфері соціально-економічної безпеки може включати таке:

- засади підтримки належного функціонування системи забезпечення соціально-економічної безпеки України;
- визначення загроз зовнішнього та внутрішнього середовища;
- здійснення моніторингу факторів, що можуть негативно впливати на стійкість державної та регіональної соціально-економічної системи;
- індикатори оцінювання рівня цього виду безпеки;
- характеристику її інтересів;
- комплекс заходів державної політики щодо забезпечення національної та регіональної соціально-економічної безпеки, тобто залежно від рівня управління.

При цьому важливими є розробка та прийняття закону «Про засади та заходи забезпечення соціально-економічної безпеки України». Він може становити базис формування оновлення вітчизняного законодавства у сфері всієї системи безпеки. Крім того, рекомендовані до прийняття Стратегія і Закон можуть становити підгрунтя для підготовки та реалізації державної програми із зміцнення соціально-економічної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Державне управління у сфері безпеки соціально-еколого-економічних систем : монографія / С. М. Домбровська, В. В. Коврегін, А. Л. Помаза-Пономаренко, О. М. Коленов. Х. : НУЦЗУ, 2017. 244 с.
2. Євсюков О.П. Державні механізми зміцнення соціально-економічної безпеки : монографія. Харків : НУЦЗУ, 2018. 287 с.
3. Петракова К.О. Теоретико-методологічний аналіз взаємозв'язку економіки і політики у державному управлінні : автореферат дис. ... за спец.

25.00.01 – теорія та історія держ. упр-ня. Ін-тут підготовки кадрів держ. служби зайнятості, К., 2017. 20 с.

4. Ортіна Г.В. Державна політика розвитку реального сектору економіки України: формування та реалізація антикризової стратегії. Харків: НУЦЗУ, 2017. 416 с.

5. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: zakon.rada.gov.ua.

6. Сидорчук О.Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення : монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 492 с.

7. Юрчишин В. Соціально-економічний вимір України в період зміни політичних еліт. Київ: Разумков центр, 2019. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_soc-econ_vymir_ukr.pdf.

8. Pomaza-Ponomarenko, A., & Husarov, K. (2019). THE EVOLUTION OF ECONOMIC PROCESSES AS A FACTOR OF STATE SECURITY OF UKRAINE. EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES, 4(1), 36-45. Retrieved from <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/7>.

References:

1. Dombrovska, S.M., Kovregin, V.V., Pomaza-Ponomarenko, A.L. and Cole-nov, O.M. *The state administration in the sphere of security of social, ecological and economic systems [Dergavne upravlinnja u sferi bezpeky socialno-ekologo-ekonomichnyh system]*. Kharkiv: NUCPU, 2017. Print.

2. Yevsyukov, O.P. *State mechanisms of strengthening social and economic security [Derzhavni mekhanizmy zmitsnennya sotsialno-ekonomichnoyi bezpeky]*. Khar-kiv: NUCZU, 2018. Print.

3. Petrakova, K.O. "Theoretical and methodological analysis of interdependence between economics and politics in public administration [Teorertyko-metodologichnyj analiz vzaemozvjazku ekonomiki i polityky u dergavnomu upravlinni]." Diss. Ukrainian State Employment Service Training Institute, 2017. Abstract. Print.

4. Ortina, H.V. *State policy on the development of the real sector of the Ukrai-nian economy: the formation and implementation of an anti-crisis strategy [Derzhavna polityka rozvytku realnoho sektoru ekonomiky Ukrayiny: formuvannya ta realizatsiya antykrizovoyi stratehiyi]*. Kharkiv: NUCZU, 2017. Print.

5. Ukraine. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Web. 05 Sep. 2018. <zakon.rada.gov.ua>.

6. Sidorchuk, O. *Social security: state regulation and organizational and eco-nomic support [Sotsialna bezpeka: derzhavne rehulyuvannya ta orhanizatsiyno-ekonomichne zabezpechennya]*. Lviv: LRIDU NADU, 2018. Print.

7. Yurchyshyn, V. *The socio-economic dimension of Ukraine in the period of change of political elites [Sotsialno-ekonomichnyy vymir Ukrayiny v period zminy poli-tychnykh elit]*. Kyiv: Razumkov Center, 2019. Available to: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_soc-econ_vymir_eng.pdf. Accessed: 30 Oct. 2019.

8. Pomaza-Ponomarenko, A., & Husarov, K. (2019). THE EVOLUTION OF ECONOMIC PROCESSES AS A FACTOR OF STATE SECURITY OF UKRAINE. EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES, 4(1), 36-45. Retrieved from <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/7>.